

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw“

Vrijgemaakt van de wet

d.w.z. van de wettische godsdienst

Rom. 7 : 1—6

In 6 : 14 had Paulus geschreven : „Gij zijt niet onder de wet, maar onder de genade“. Daarmee heeft de apostel gezegd : Gij hoeft de verlossing niet verdienen, maar die is u in Christus uit genade geschonken. Onder „wet“ was daar te verstaan, zoals dikwijls bij Paulus, de farizeese opvatting van de wet als middel om de zaligheid te verdienen. Paulus was groot geworden bij de opvatting, dat God en mens als „vreemden“ tegenover elkaar stonden en dat er tussen hen een contract was gesloten naar de regel van : vóór wat hoort wat ! De wet was dan een middel om veel verdiensten te verwerven bij God. En eerst als die verdiensten opwogen tegen de tekorten mocht men zeker zijn van de zaligheid. Waartoe zelden iemand kwam. Van deze „wettische“ opvatting van de wet was de apostel grondig genezen toen hij leerde geloven in de Here Jezus. Toen verstond hij, dat hij alles van Gods genade hebben moest. Sedert dien leefde hij niet meer van werken der wet maar uit het geloof. Van alle gelovigen geldt nu : „Gij zijt niet onder de wet, maar onder de genade !“

Daar sluit Paulus nu in Rom. 7 bij aan. Hij vraagt in vs 1 : „Of weet gij niet, broeders, — ik spreek immers tot wie de wet kennen — dat de wet heerschappij voert over de mens, zolang hij leeft ?“ Hij heeft te doen met mensen, die ervaring met een wet hebben. M.i. bedoelt hij niet speciaal de wet van Mozes, maar spreekt hij van een wet in het algemeen. Daar komen alle mensen wel mee in aanraking. Een wet gebiedt en verbiedt en dreigt met straf en belooft loon. Ze is over het algemeen een strenge meesteres en het is er niet gemakkelijk onder uit te houden. Maar het kan iedereen bekend zijn, dat een wet slechts recht over een „onderdaan“ heeft zolang hij leeft. Wanneer iemand gestorven is heeft zelfs de strengste wet haar „recht“ verloren. Een pachtvereenkomst loopt af als de pachter sterft en een huurcontract vindt z'n einde als de huurder gestorven is. De dood maakt een einde aan de macht van een wet.

Dit wordt nader duidelijk gemaakt aan de wet voor het huwelijk : „Want de gehuwde vrouw is door de wet aan haar man gebonden, zolang deze leeft ; wanneer echter de man sterft, is zij ontslagen van de wet, die haar aan die man bond“. Of we hier nu te denken hebben aan de Mozaïsche wet of aan een wet voor het huwelijk in het algemeen doet niet ter zake. Een gehuwde vrouw is aan haar man verbonden door de wet van het huwelijk, zolang die man leeft. Zij is aan die en die bepaalde man verbonden en behoort hem trouw te zijn. Dat geldt zolang de dood er geen einde aan maakt.

„Zo zal zij dan, indien zij bij het leven van haar man een ander tot man neemt, echtbreekster heten ; wanneer echter de man sterft, is zij vrij van de wet, zodat zij geen echtbreekster is, indien zij zich aan een andere man geeft“. Paulus wil maar zeggen : de dood maakt de vrouw vrij van de huwelijkswet. Meer moeten wij in vs 3 niet lezen. Men heeft gevraagd : Wie is met die vrouw bedoeld en wie wordt aangeduid met de man en wie was de eerste man en wie is de andere aan wie ze zich geven mag ? Men maakt er een allegorie van, d.w.z. men zoekt in elk woord een andere beduiding. Waarmee men, zoals gewoonlijk, hopeloos vast loopt. Er

staat niet meer dan dit : De gebondenheid aan de wet van het huwelijk wordt opgeheven door de dood. De dood maakt er een einde aan.

Welnu, iets dergelijks zien we gebeuren door de dood van Christus. Daardoor is er een einde gekomen aan de heerschappij van de wet en van de wettische godsdienstigheid. Dat zegt de apostel in vs 4 : „Bijgevolg, mijn broeders, zijt ook gij dood voor de wet door het lichaam van Christus om het eigendom te worden van een ander, van Hem, die uit de doden opgewekt is, opdat wij Gode vrucht zouden dragen“. Doordat Christus zichzelf — zijn lichaam — in de dood heeft gegeven is er grote verandering ingetreden. In de dood van Christus heeft de wet haar genoegdoening gekregen. Van Hem heeft zij niets meer te eisen. En dus ook niet van hen, die met en in Christus gestorven zijn. En dat is waar voor allen, die in Hem geloven. Ze zijn met Hem gestorven, begraven en dus „dood voor de zonde en levend voor God“.

Christus heeft door Zijn dood de Zijnen gekocht. Ze zijn Zijn eigendom geworden. Hij is hun levende Here en Zijn levende onderdanen zijn zij. Om vrucht te dragen niet voor de wet of voor de zonde of voor de dood, maar voor God. Door Hem lief te hebben met geheel het hart. En door de naaste lief te hebben als zichzelf. En door te leven niet als slaven der wet, maar als kinderen Gods, naar uitwijzen van het heilig Evangelie.

Duidelijk stelt Paulus hier tegenover elkaar wetsreligie en genadereligie. Wie onder de wet staat dient om loon, wie in Christus is dient als een vrijgekochte des Heren. Wie onder de wet staat tracht in eigen kracht met haar klaar te komen, wat nooit lukt ; maar wie van genade leeft verwacht niets van zichzelf, maar alles van de almachtige genade van Jezus Christus. Wie onder de wet staat brengt vruchten voort voor de dood. Wie onder de genade leeft brengt vruchten voort voor het eeuwige leven.

Hoe de vóór-christelijke toestand was beschrijft Paulus in vs 5 : „Want toen wii in het vlees waren, werkten de zondige hartstochten, die door de wet geprikkeld worden, in onze leden, om voor de dood vrucht te dragen“.

„In het vlees zijn“ betekent hier : Zonder Gods genade leven, bestaan zonder de leiding van de Heilige Geest. Dus : ongelovig leven, zonder God en zonder hoop in de wereld zijn. Dit „in het vlees zijn“ geldt van joden en van heidenen, die de genade van Jezus Christus niet kennen.

Toen werkten de zondige hartstochten in onze leden, zegt de apostel. Allerlei zondige begeerten woelen en gisten in het hart van allen, die God niet kennen. En vanuit het hart, dat van nature boos is, dringen de hartstochten door in alle leden. Daaronder hebben we niet alleen onze ledematen te verstaan, maar alle delen van ons menselijk bestaan. De mens, die niet van Gods genade leeft, zondigt met handen en voeten, met oren en ogen, met wil en gevoel, met de hersens en met de gedachten, met spieren en zenuwen, met al wat in en aan hem is.

Vreemd klinkt het ons misschien in de oren, dat Paulus zegt : die hartstochten worden door de wet geprikkeld. Die wet is wel goed, want zij houdt ons het goede voor. Maar van nature neigt een mens tot het verbodene. Dat is een algemeen erkende waarheid. Een kat, die op het spek gebonden wordt

UIT DE INHOUD:

Vrijgemaakt van de wet	H. J. J.
Bezinning op de kerkelijke situatie (IV)	P. G.
Op reis in Sowjet-Rusland (5)	A. v. d. P.
Wijsbegeerte van de ontmoeting (I)	K. J. P.
Bavinck over Calvijn's academie	C. V.
De kleine planeten	G. v. R.
Persschouw	C. V.
Van hier en ginds	
Kerknieuws	

en het zal vreten, wil het niet. Een varken, dat aan de staart wordt getrokken, wil juist vooruit. Wij zijn van nature niet beter. Stel, dat iemand leeft naar de regel : Uw vriend zult gij liefhebben, maar uw vijand zult gij haten. Doch nu komt de wet en die dringt aan : Uw vijand zult gij liefhebben. Dan vlamt het verzet in het boze hart op. Dan zegt de mens : Men kan mij nog meer vertellen, maar dat wil en zal ik nooit doen. En dan wordt de haat tegen de vijand juist nog groter en het verzet tegen de wet feller. Dat verbodene wil de mens dan juist wél doen. Zo brengt de wet dan aan het licht wat in de mens is. Een eigenaardig voorbeeld vond ik om deze werking van de wet duidelijk te maken. Stel dat een dood aas in het ijs is vastgevroren. Zolang het in de „ijskast“ zit, doet het geen kwaad. Maar nu komt het voorjaar en de warme zon doet het ijs dooien met het aas. Dan begint het onder de warme zonnestralen juist te stinken en te rotten. Die zon is wel goed, maar het aas deugt niet. Zo is de wet wel goed, maar de natuurlijke mens deugt niet. Zijn hartstochten worden door de wet geprikkeld. En dragen vrucht voor de dood.

„Maar thans zijn wij van de wet ontslagen, dood voor haar, die ons gevangen hield, zodat wij dienen in de nieuwe staat des Geestes en niet in de oude staat der letter“. In Christus zijn wij dood voor de wet en hebben wij met de wettische godsdienst niets meer te maken. We zijn uit die gevangenis bevrijd door Christus. We dienen nu in de nieuwe bedeling des Geestes, welke staat tegenover de staat van de letter. De joden lazen de wet los van Gods genade. De wet werd voor hen een codex van gebod op gebod en regel op regel. Zo werd de wet voor hen een dodende letter. Zij kon alleen maar veroordelen en verdemen en doden.

Maar door het geloof in Jezus Christus kwam men onder de leiding des Geestes. Die maakte van hen levende kinderen Gods. Die leerde hen leven als vrije en blijde kinderen des hemels Vaders. Die Heilige Geest is een almachtige Helper in de strijd tegen de zonde. Hij maakt de gelovigen tot meer dan overwinnaars.

We moeten maar toezien, dat wij niet weer vervallen tot de oude staat van de letter. Wij kunnen van de Bijbel een codex maken, zonder dat we Gods genade kennen. Wij kunnen de Schrift zó lezen, dat wij de stem des HEREN er niet in horen, noch de stem van de Here Jezus, noch de stem des Heiligen Geestes. Hele geslachten leven nog in de oude staat van de letter. Eerst als zij zich tot de HERE bekeren zullen ze leven in de nieuwe staat des Geestes.

H. J. Jager.

Bezinning op de kerkelijke situatie

IV

Voordat wij beginnen aan een nadere beschouwing van hetgeen ons als vrijgemaakte en niet vrijgemaakte gereformeerde kerken inzake de kerkregering gescheiden houdt, willen wij bij de geboden kritiek op de leeruitspraak van de generale synode der niet vrijgemaakte gereformeerde kerken van het vorige jaar, ons nu bezig houden met de vraag: Wat is bij onze kritiek nu onze constructieve bijdrage in dit stadium van de geschiedenis der gereformeerde kerken in het belang van het wegnemen van hetgeen ons kerkelijk gescheiden houdt?

Wanneer de niet vrijgemaakte kerken een verantwoord verlangen hebben tot herstel van de kerkelijke gemeenschap met ons, laten zij dan ten aanzien van de leer duidelijk maken, dat deze hereniging niet alleen begerd wordt, maar ons ook van Gods wege opgelegd is, door een uitspraak in de volgende geest. Ik vat hierbij alleen zakelijk samen wat m.i. in een dergelijke verklaring niet zou mogen ontbreken, zonder dat deze samenvatting ook maar pretendeert een concept voor de uitspraak zelf te zijn. Hier volgt deze dan:

Erkennend, dat de prediking in de vrijgemaakte gereformeerde kerken in haar doorgaande lijn, bij alle gebrek, dat de Evangelie-verkondiging aankleeft, in getrouwheid aan Gods Woord en de daaraan onderworpen belijdenisschriften der gereformeerde kerken wordt gebracht en dat er geen bezwaren bij ons leven ten opzichte van de leer der vrijgemaakte kerken; Overwegend, dat de Vervangingsformule voor de vrijgemaakte gereformeerde kerken een onoverkomelijke leerstellige verandering vormt voor herstel van de kerkelijke gemeenschap en dat het niet van God geboden is, deze Vervangingsformule te handhaven als kerkelijk bindende leerstellige uitspraak, trekken wij deze Vervangingsformule onvoorwaardelijk in.

Gaarne wil ik deze samenvatting van een nadere verduidelijking voorzien om de strekking ervan voor ieder te doen blijken.

In de dertiger jaren, toen wij nog samen verenigd waren binnen het verband van de gereformeerde kerken, hebben wij het beleefd, dat onruststokers als stokebranden het gereformeerde volk in opschudding en verwarring hebben gebracht met de verspreiding van het alarmerende gerucht: „Erger dan bij Assen”. Een brochure „Dreigende Deformatie” kwam deze onrust vergroten. Ik herinner mij uit die tijd, dat ik op een zondagmorgen een onzer oude predikanten — zelf nog leerling van dr A. Kuyper Sr — moest opbrengen voor de morgendienst. De overige kerkeraadsleden waren reeds in hun banken en wij bleven samen even achter. Toen maakte hij de opmerking, dat hij zich zeer ongerust maakte over ons kerkelijk leven op grond van afwijking in de leer. Ik stelde hem de vraag, waar hij deze afwijking constateerde en of hij ook in onze plaatselijke kerk daarvan symptomen waarnam. Zijn antwoord was toen: het zit niet in de prediking, maar in de persarbeid. Ik deelde hem mede, dat naar mijn gevoelen zijn vrees ongegrond was en dat wij ons niet door alarmerende persberichten van de wijs moesten laten brengen. Ik denk, dat de broeders in de kerk wel gedacht zullen hebben: Waar blijven die twee?

Wanneer ik deze herinnering hier naar voren breng, dan is het, om duidelijk te maken ook voor de jongeren, die dit alles niet hebben beleefd, welke grote onrust en verwarring door dergelijke alarmerende publicaties in de gereformeerde kerken is gebracht. Misschien merkt iemand hiertegen op: zij, die uw ziel kerkelijk hebben benauid, zijn gestorven, doch dan voer ik daartegen aan, dat de uitwerking daarvan tot in deze dagen voortduurt, terwijl het voor mij vooralsnog een onbeantwoorde vraag is, of het geslacht van hen, die er eenzelfde gevoel op na hielden als zij, die destijds de alarmklok luiden, geheel is uitgestorven. Juist deze situatie maakt het m.i. dringend noodzakelijk, dat er op dit punt volledige opheldering komt en dat er een duidelijke uitspraak wordt gedaan alvorens er van herstel van de kerkelijke eenheid sprake kan zijn, terwijl het wantrouwen,

in het verleden gewekt en gevoed, moet verdwijnen.

Het is ook om deze reden, dat wij met een terzijdestelling van de Vervangingsformule niet kunnen volstaan. Deze moet geheel en al en onvoorwaardelijk met kop en staart verdwijnen. Indien de niet vrijgemaakte gereformeerde kerken zouden zeggen: Zover kunnen wij niet gaan, u moet met terzijdestelling genoegen nemen, dan zouden wij meteen weten, waar we aan toe zijn. Dan zou blijken, dat de niet vrijgemaakte gereformeerde kerken op een zeer bepaalde manier de band met het verleden willen bewaren. Daar wij dit verleden in het licht van hetgeen zoëven werd opgemerkt, niet goed achten te zijn, stellen wij er juist prijs op, dat door een kerkelijke leeruitspraak de band met het verleden radicaal wordt doorgesneden, dit in tegenstelling tot de reeds aangehaalde opmerking, die prof. dr H. Ridderbos in het Gereformeerd Weekblad maakte.

Het zal ook duidelijk moeten worden, dat de opheffing van de Vervangingsformule tevens inhoudt, dat zij door de gereformeerde confessie niet wordt gevorderd, m.a.w. de opheffing mag niet betekenen, dat men ervan zou uitgaan, dat de confessie zelf reeds hetgeen in de Vervangingsformule was besloten en thans in de nieuwe leeruitspraak min of meer is gehandhaafd, zou vorderen, want dat zou alleen betekenen, dat de zaak opnieuw zou moeten worden aangepakt en zou moeten worden uitgevochten op grond van de belijdenisschriften. Dan zou immers verlangd kunnen worden van hen, die niet van oordeel waren, dat deze zaken in de gereformeerde confessie begrepen waren, dat zij een graven ertegen gingen indien. Wij zouden dan in geen enkel opzicht zijn gevorderd en de strijd zou weer van voren af aan kunnen beginnen.

In hetzelfde nummer van het Gereformeerd Weekblad (van 25-9-1959), waaruit ik eerder reeds een deel van een artikel van prof. dr H. Ridderbos citeerde, komt ook een artikel voor van de hand van prof. dr G. C. Berkouwer onder de titel „Naar een nieuwe taak?” Daarin wordt de aandacht erop gevestigd, dat men het over de oude belijdenisschriften der kerken uit de 16e en 17e eeuw blijkbaar wel eens is, maar dat de discussies zich zo goed als uitsluitend richten op de latere leeruitspraken. In verband daarmee schrijft prof. dr Berkouwer dan: „Zal deze belijdenis ons gemeenschappelijk belijden zijn en zullen we ons samen nog steeds op dezelfde belijdenis beroepen, dan zal het zaak zijn, dat we uitkomen boven de soms zo zeer uiteenlopende interpretaties, die in omloop zijn”. Persoonlijk ben ik van oordeel, dat dit wel altijd een vrome wens zal blijven. Het is zelfs nog de vraag, of er in het geheel geen ruimte mag zijn voor enig verschil van interpretatie, een verschil, dat verband kan houden b.v. met accentverlening, zonder dat er van een wezenlijk verschil sprake behoeft te zijn. In ieder geval zal m.i. vermeden moeten worden, dat de strijd om de Vervangingsformule een strijd om de confessie wordt. Wanneer de noodzakelijkheid daartoe aanwezig mocht zijn, dan zou het volkomen onverantwoord zijn, om in dit stadium te spreken van hereniging. Daar de moeilijkheden zijn gerezen en zijn gebleven tot nu toe in verband met leeruitspraken van synodes der niet vrijgemaakte gereformeerde kerken, daar ligt het ook op de weg van deze kerken na te gaan, of het mogelijk is, dit struikelblok weg te nemen en dan niet half, maar geheel.

Thans komen wij toe aan de beschouwing van de met de leeruitspraken samenhangende tuchtmaatregelen. De synode overweegt daarbij, dat de hierbij aan de orde gestelde zaak uitermate teer is, teer voor de vrijgemaakte broeders, omdat dezen zich daardoor aangetaast achten in hetgeen zij als hun recht en eer als ambtsdragers in Christus' kerk beschouwen. Wij hebben er reeds op gewezen, dat deze typering veel te veel op het subject gericht is. Wij moeten over en weer ervan uitgaan, dat het in de eerste plaats gaat om de eer van de Koning der kerk. Het gaat erom, of bij niet-aanvaarden van de leeruitspraken, de ambassadeurs van Christus moeten worden getroffen en hun de evangelieverkondiging moet worden ontnomen, ja dan neen. Niet het recht en de eer van de ambts-

dragers staat dus op de voorgrond, maar het recht en de eer van de Koning der kerk. Deze heeft zich in Zijn Woord duidelijk uitgelaten t.o.v. de relatie, die Zijn dienaren onderling moeten onderhouden en t.o.v. de normen, die daarvoor gelden. Willen wij tot een goede uitkomst geraken, dan zullen wij ons daaraan moeten onderwerpen, ook bij de beoordeling van elkanders handelingen.

Ik meen in deze typering van de synode een accentverlegging aan te treffen, die ik niet kan volgen en die ook bepaald bedenkelijk is. Wij zullen terug moeten naar de schorsingen en afzettingen van de synode in 1944. Daarbij is duidelijk gesproken van openbare scheurmaking of van scheuring en openlijke verachting der kerkelijke orde. Op pag. 32 van de „Toelichting op het Synodebesluit tot schorsing van prof. dr K. Schilder” kan men lezen: „Om die houding, dat doen en laten van Prof. Schilder in het algemeen te typeren, werden uit het Avondmaalsformulier overgenomen de bewoordingen: „het begeren aan te richten van tweedracht, sekten en mouterij in kerken”.

Prof. Schilder heeft nog in zijn antwoord aan de synode van 9-3-1944 onder C.b. opgemerkt, dat een zekere „jacht” naar een strenge conclusie, niet duidelijk is vermeden. De synode heeft daarop geantwoord, zoals te lezen valt op blz. 33 van genoemde Toelichting, dat zij „welbewust de grove zonde van openbare scheurmaking of van scheuring en openlijke verachting der kerkelijke orde bij Prof. Schilder (heeft) willen constateren”.

Wij behoeven hierbij waarlijk niet andere schorsingen, die op grond van de artt. 79 en 80 D.K.O. zijn uitgesproken, in geding te brengen, om duidelijk te maken, dat al deze schorsingen onder hetzelfde oordeel vallen. Het betreft hier dus rechtstreeks de vraag, of hier aanwezig is verscheuring van het lichaam van Christus, waarover het oordeel van de Schrift gaat: wie de tempel Gods schendt, dien zal God schenden. Men heeft in 1943 de zaken alzo gesteld. Men heeft zelfs duidelijk verwezen naar het formulier van het Heilig Avondmaal, dat ondubbelzinnig aanwijst, dat degenen, die zich aan deze ergerlijke zonden schuldig weten, zich van de tafel des Heren zullen hebben te onthouden en voor zover zij dit zelf niet doen, daarvan dienen te worden geweerd, opdat de tafel des Heren niet ontheiligt worde. Het gaat hier toch om openbare grove zonden in de kerk. Dit is inderdaad het bovenmate pijnlijke van de zaak, pijnlijk voor degenen, die er door getroffen werden en evenzeer pijnlijk voor hen, die dit oordeel velden. Indien men dit in de naam des Heren doet, dan moet men ook de volle consequenties daarvan aanvaarden en voor zijn woorden instaan. Dit laatste heeft men van de aanvang af helaas niet gedaan. Men sprak dit oordeel wel uit, maar men was tevens van oordeel, dat op grond van deze grove zonden de geschorsten niet van het avondmaal behoefde te worden geweerd. Daarin schuilt de verschrikkelijke devaluatie van het oordeel. Op deze wijze speelt men met de kerkelijke tucht.

Het is dan ook volkomen onverklaarbaar, hoe deze synode tot de volgende uitspraak kon komen „Ten aanzien van de plaatselijke toenaderingspogingen, spreekt de synode, naar aanleiding van bij haar ingekomen stukken, nog uit, dat wanneer plaatselijke Gereformeerde Kerken, met inachtneming van het onder B. genoemde, tot confessionele overeenstemming met plaatselijke vrijgemaakte Gereformeerde Kerken mogen komen, er van de zijde der synode geen bezwaar bestaat om, met gunstig advies van de classis en deputaten art. 53 K.O. tot kanselruil en gemeenschappelijke avondmaalsviering met de betrokken vrijgemaakte Gereformeerde Kerk over te gaan”.

Hier had moeten staan, naast het onder B. genoemde (d.w.z. inzake de leeruitspraak van 1946) ook het onder C. genoemde inzake de met de leeruitspraak samenhangende tuchtmaatregelen. Hoe is het mogelijk, dat men samen aan één avondmaalstafel wil gaan zitten met en dat men de kansel wil openstellen voor mensen, die men tot op heden kwalificeerde als aanrichters van openbare scheurmaking of van scheuring en openlijke verachting der kerkelijke orde. Laat men dan revolutionairen op de kansel toe en scheurmakers aan de avondmaalstafel?

Dit oordeel zou of ten volle voor Gods aangezicht gehandhaafd moeten blijven of moeten worden ingetrokken, maar bij de hand-

having daarvan is geen herstel van de kerkelijke eenheid mogelijk. Wij moeten dit over en weer beseffen en waken voor het heilig houden van de dienst des Heren.

De door mij gesignaleerde devaluatie van het oordeel, die reeds direct na het uitspreken daarvan zich openbaarde, heeft zich in de achter ons liggende jaren steeds doen gelden. Dit houdt in feite reeds de ergste veroordeling in van de vonnissen, die in 1944 werden geveld. Men distantieert zich daarvan en zou het liefst maar zien, dat zij geluidloos uit de wereld verdwenen. Dit zou nog wel kunnen t.o.v. de personen van de geschorsten; het kan echter niet in het kader van de verantwoording tegenover God de Here. Dit zijn geen zaken, waarvan wij het oordeel aan God mogen overlaten. God heeft ons over deze zaken zeer duidelijk Zijn wil geopenbaard. In dit licht zullen wij ook de nieuwe kerkenorde van de niet vrijgemaakte gereformeerde kerken nog nader moeten bezien. Juist op grond van het ernstige karakter van deze zaak menen wij, bij een volledig ongewijzigde stand van zaken op dit punt, dat iedere uitnodiging voor kanselruil of gemeenschappelijke avondmaalsviering zeer beslist moet worden afgewezen. Het zal de schoonste dag van ons leven zijn, wanneer wij dienaren des Woords, die wij kennen en om huns werks wil hoogachten, ook weer op onze kansels

zien en weer gemeenschappelijk aan één avondmaalstafel mogen plaats nemen met broeders en zusters met wie wij vele jaren door hechte banden verbonden waren, doch terwille van de heiligheid van Gods huis zullen wij op die dag niet vooruit mogen grijpen door de verschrikkelijke oordelen, die in Gods naam zijn uitgesproken en de vonnissen, die in Zijn naam zijn geveld, uit onze aandacht te verdringen.

Daar er op dit punt niet de minste wijziging van standpunt in de niet vrijgemaakte gereformeerde kerken valt te bespeuren, zal men begrijpen, dat wij van oordeel zijn, dat ten aanzien van de vraag van kerkelijke hereniging wij zakelijk nog even ver van elkaar zijn verwijderd als in 1944.

Men heeft in 1944 in het „Rapport inzake de verlangde opheffing van de over Prof. Schilder uitgesproken schorsing” op pag. 35 uitgesproken: „Maar het gaat niet aan, uitsluitend uit overweging eener dreigende scheuring, een na ernstig beraad en op goede gronden genomen beslissing te herroepen”. Wij zouden met een variant daarop thans willen zeggen: Het gaat niet aan uitsluitend uit overweging ener begeerde vereniging zulke na ernstig beraad en goede gronden genomen beslissingen te negeren, te mitigeren of naar Gods laatste oordeel te verwijzen.

P. Groen.

Op reis in Sowjet-Rusland

(5)

VI. Economie en techniek

Omdat de technische prestaties van de Sowjet-Unie ten nauwste samenhangen met de gehele economie, en we in het kader van dit reisverslag beide aspecten van het Russische leven toch niet diepgaand willen behandelen, hebben we beide onderwerpen maar samengetrokken.

Zoals we reeds eerder opmerkten, wordt de economie geheel beheerst door de staat. We kunnen ons nauwelijks voorstellen, hoe zo'n economisch apparaat moet werken: Een volk van twee honderd miljoen zielen, met moderne fabrieken, grote gemechaniseerde landbouwbedrijven, met een belangrijke buitenlandse handel, met mijnen, hoogovenbedrijven, maar ook met kruidenierswinkels, schoenreparatie-bedrijven, winkeltjes voor tweedehands goederen enzovoort — en heel deze veelsoortige bedrijvigheid geheel en alleen door de staat beheerd!

Het grootste particuliere bedrijf, dat we gezien hebben, was een éénmans tuinders bedrijf; dit soort particulier-initiatief wordt nog toegestaan, en deze tuinders mogen hun producten in Moskou te koop aanbieden. Verder is dus iedereen in dienst van de Staat, produceert in opdracht van de Staat, en verkoopt als ambtenaar van de Staat.

Het spreekt vanzelf, dat dit een zeer grote invloed heeft op het gehele leven en dat hierin wel één der grootste zwakheden van het communistische stelsel tot uitdrukking komt. De schone theorie is namelijk, dat alles eigendom van de gemeenschap is, en alles dus van iedereen is. Maar de concrete praktijk is, dat ieder voor zich niets heeft, en men ook vrijwel nooit iets voor zichzelf kan krijgen, en men dus werkt voor een naamloze en onpersoonlijke Staat.

Wij willen hier niets kwaads zeggen van de Nederlandse ambtenaren: wij kennen er vele, die hard werken, en goede dingen tot stand brengen. Maar het is nu eenmaal zo, dat het particulier-initiatief, het werken in een eigen bedrijf, het streven naar het maken van grotere winsten, het opbouwen van iets voor zichzelf, leidt tot veel grotere prestaties, tot het durven nemen van veel grotere risico's, en tot het veel feller zoeken naar nieuwe wegen dan ooit in een ambtelijk apparaat mogelijk is. Het hele Russische economische apparaat nu is volkomen ambtelijk: de fabrieksdirecteur, de winkeljuffrouw en de straatveger zijn allemaal ambtenaar.

Productie en consumptie worden volledig centraal geregeld. De staat bepaalt, wat gemaakt moet worden, en waar, en ook hoe het geproduceerde moet worden verdeeld.

Om dit alles te reguleren is uiteraard een enorm apparaat aan administratief personeel

nodig, dat even stroef en omslachtig functioneert als de overheidslichamen in ons land.

Aanvankelijk was de centrale organisatie in Moskou samengetrokken. Vandaaruit werd alles precies geordonneerd en geadmistriseerd. Dit bleek tenslotte niet vol te houden. En Chroesjtsjev is begonnen met een decentralisatie-politiek, waarbij aan de afzonderlijke staten, waaruit de Sowjet-Unie is samengesteld, veel meer wordt gedelegeerd. Enkele weken geleden werd in het kader van deze decentralisatie het Ministerie van Binnenlandse Zaken der Sowjet-Unie opgeheven, en werd dus het binnenlandse bestuur geheel verplaatst naar de ministeries der deelstaten.

Door de decentralisatie tracht men ook de corruptie, die het ambtelijk apparaat heeft aangetast, te verminderen. Deze corruptie is gegroeid, doordat bijvoorbeeld een fabrieksdirecteur bepaalde grondstoffen nodig had, omdat hij anders de opgedragen productie niet zou halen. Een bestelling via Moskou zou veel te lang duren. En daarom wordt een ambtenaar ingeschakeld, die snel een „kortsluiting” tot stand brengt, en het gevraagde weet te leveren. Deze ambtenaar moet natuurlijk voor zijn bereidwilligheid worden beloond. In andere gevallen laten controleurs zich omkopen. Ook laten particulieren zich voor belangrijke bedragen afzetten voor dienstverrichtingen, die door personeel moeten worden uitgevoerd, dat in overheidsdienst is. Hoe ingewikkelder het apparaat is, hoe moeilijker uiteraard de corruptie kan worden bestreden. Stalin heeft nooit het centraal gedirigeerde systeem los willen laten, maar Chroesjtsjev is in dit opzicht minder stug.

Hij zag in, dat de corruptie de productiviteit teveel ging remmen. Dit was één der redenen waarom hij de decentralisatie doorvoerde, waartoe eerst enkele principiële voorstanders van de Stalin-leer zoals Malenkov en Molotov moesten verdwijnen van het Moscovisch toneel.

De productiviteit in het algemeen is een probleem, dat de leiders voortdurend bezig houdt, en waarvoor ze voorshands geen oplossing weten. Als gevolg van de ambtelijke instelling van alle werknemers is de productiviteit namelijk ontstellend laag. Met allerhande middelen tracht men deze op te voeren. Maar de prikkel, die het meest effectief is, namelijk het streven naar een hoger welvaartspeil door iedere werknemer op zich, ontbreekt. Er is natuurlijk wel verschil in beloning: op de fabrieken is een soort tariefstelsel, waardoor de arbeider die hard werkt, meer verdient dan één die dit niet doet. Het effect hiervan is evenwel gering, omdat men zich toch niet op kan werken tot een hoger levenspeil. Eenvoudig vanwege het feit, dat de markt niet kan voorzien in de behoeften, die het gevolg van dat hogere peil zouden

zijn. Duurzame gebruiksartikelen, betere kleding, een eigen auto'tje, een mooier huis blijven onbereikbaar.

Een ander middel, dat men in de fabrieken toepast om de productiviteit te stimuleren is dit, dat de hardst werkende arbeiders op het „ere-bord” komen. Dat is een soort publicatie-bord, opgesteld bij de ingang der fabriek, waarop de foto's van de flinkste arbeiders worden aangeplakt. Uiteraard samen met de beeltenis van Lenin.

Verder kent men de zogenaamde „arbeids-helden”, die met een of andere medaille worden behangen, en dan een tijdje vakantie mogen doorbrengen in Moskou of een ander mooi oord.

De grote massa is evenwel ongevoelig voor dit soort dingen. En als men zo een groep arbeiders bezig ziet, dan vertonen deze in hun activiteiten het beeld, dat wij gewend zijn van de meerderheid van de arbeiders van de dienst „gemeentewerken” in de grote steden in ons land.

Vrouwelijke arbeiders aan het werk in een betonfabriek

In de winkels wordt men geholpen zoals in Nederland in een postkantoor, zonder enige persoonlijke interesse, zonder verkooplust. Het winkelpersoneel loopt meer rond als bewaker van de uitgestalde goederen dan als verkopers. Een aantal productie-cijfers van door ons bezochte fabrieken, die met Nederlandse bedrijven vergelijkbaar waren, bevestigden de algemene indruk betreffende de arbeidsproductiviteit.

Merkwaardig genoeg is de werktijd per week ook kort, en wel 46 uur per week op de bouwplaatsen en 41 uur per week in de fabrieken, terwijl Chroesjtsjev een verdere verkorting der werktijden heeft beloofd. Vermoedelijk heeft men dit nodig als propaganda, om toch nog enig enthousiasme bij de bevolking te wekken. Maar in de economische strijd tussen de beide Verenigde Staten, respectievelijk van Noord-Amerika en van Sovjet Republieken is dit weer een verliespunt voor de laatste.

Het is ons wel duidelijk geworden, dat economisch gezien, de Sovjet-Unie een zeer grote achterstand heeft, zowel ten opzichte van het Westen, als ten opzichte van Amerika, en dat deze achterstand, gezien de vele remmende invloeden, eerder neiging heeft groter te worden dan kleiner. Een tot in de perfectie doorgevoerd dirigistisch beleid zal het altijd verliezen van een vrijere economie, omdat een gezonde ontplooiingsdrang en een natuurlijk welvaartsstreven bij de grote massa der bevolking veel meer economische kracht oplevert dan ooit door een overheid kan worden ingepompt.

Wij merkten reeds op, dat de woningbouw en kledingindustrie nog ver achter ligt in Rusland. Hetzelfde geldt voor gebruiksartikelen, zowel de duurzame als de minder-duurzame, met uitzondering van enkele propagandistische stunts, met name radio's en televisie-toestellen, die relatief erg goedkoop zijn. Een redelijk radiotoestel is te koop voor 600 roebels dus ongeveer f 240.—, een paar nylons daarentegen kost 40 roebels, dus omstreeks f 16.—. Auto's zijn voor het grote publiek onbetaalbaar en kwalitatief inferieur

over het algemeen. Normale gebruiksartikelen zijn er meestal wel, maar alles wat zweemt naar enige luxe, ontbreekt.

Een normaal marktwezen, het spel van vraag en aanbod, bestaat niet, evenmin als het begrip handel. De staat regelt, wat nodig is voor het publiek, laat dit maken, stelt de verkoopprijs vast, en de mensen dienen hun behoeften daaraan aan te passen. Een streven, de kopers werkelijk te bedienen, is ondenkbaar, en de gedachte, dat „de klant koning is”, komt zelfs bij niemand op. Verkoopcampagnes, reclame, en ook advertenties kent men niet. In de kranten staat dus alleen het nieuws, en dan ook nog alleen dat nieuws, dat de staat goed en nuttig oordeelt voor de lezers.

Natuurlijk kunnen onder een regiem dat de absolute macht heeft, wel grote technische prestaties worden geleverd, indien het regiem zulks nodig acht. De echte wetenschapsmensen, evenals de kunstenaars worden in hun activiteiten veel minder beïnvloed door materiële omstandigheden dan de grote massa. En aan deze wetenschapsmensen wordt niets onthouden. Goed ingerichte laboratoria, een ruim budget, een uitstekende buitenlandse oriëntatie, zonodig aangevuld met studie-reizen naar belangrijke wetenschappelijke centra in andere landen. Op wetenschappelijke congressen verschijnen steeds grote Russische teams, die blijk geven, van alle ontwikkelingen op de hoogte te zijn.

Er is evenwel een grote afstand tussen de belangrijke successen, die de wetenschap in

Rusland boekt en het algemene economische en technische peil. Zo kan dus de situatie ontstaan, dat men wel een raket naar de maan kan sturen, maar dat een gewone burger er niet in kan slagen, ergens een koortsthermometer te bemachtigen, en de lift in het moderne Oekraïne-hotel in Moskou zodanig werkt, dat men hierin beter niet met een volle maag naar beneden kan gaan. Zo kan het ook gebeuren, dat chirurgen in Moskou uitermate knappe hersenoperaties uitvoeren, terwijl elders in een provinciestadje vrouwen sterven aan kraamvrouwenkoorts door gebrek aan hygiëne in de ziekenhuizen.

Voor het volksleven in zijn algemeenheid zijn evenwel niet de successen belangrijk, die ergens aan de wetenschappelijke top worden behaald. Een raket naar de maan spreekt de Russische massa niet aan; wat deze massa wel interesseert is, hoe zij kunnen voorzien in hun dagelijkse levensbehoeften, hoe zij een behoorlijk gezinsleven kunnen leiden, waarbij het niet meer nodig zal zijn, dat de huisvrouw dagelijks erop uit moet om een aanvulling op het gezinsinkomen te verdienen; en hoe zij aan een behoorlijke huisvesting komen. Deze massa leeft namelijk arm, vergeleken met het Westen, en er zullen nog zeer veel „vijf-jaren-plannen” nodig zijn, voordat het grote publiek een levenspeil heeft bereikt, dat vergelijkbaar is met het peil, waarop de bevolking nu in ons land leeft.

(Wordt vervolgd)

A. van der Ploeg.

Wijsbegeerte van de ontmoeting

I

Onder bovengenoemde titel schreef dr R. C. Kwant een studie van 120 pp. in de reeks „Mens en medemens, aspecten der sociale werkelijkheid”, uitg. Spectrum, Utrecht. „Wijsbegeerte van de ontmoeting” verscheen in 1959, en handelt na een inleiding achtereenopvolgens over: Kennis van dingen en kennis van personen; Het oorspronkelijke en onherleidbare karakter van het inter-subjectieve contact; De medemens maakt ons vertrouwd met de wereld; Samen-zijn en woord; Metafysische perspectieven; Ethische perspectieven; Theologische perspectieven; het boekje eindigt met een „Besluit” van iets meer dan een halve pagina, waaronder men het „Nihil obstat”, „Imprimi permittimus” en

„Imprimatur” aantreft.

In dit „Besluit” geeft de schrijver een korte samenvatting van de bedoeling van zijn geschrift: „In dit boek is slechts één enkel grondperspectief ontwikkeld. Wij hebben betoogd, dat wij het eerst en het meest vertrouwd zijn met onze evenmens en dat wij binnen deze primaire vertrouwdheid bekend raken met het boven- en beneden-menselijke. Dit boek is een pleidooi voor het sociale karakter van ons bestaan. Dit sociale karakter wordt niet begrepen als een van de vele kenmerken van ons mens-zijn, maar als het centrale kenmerk. De ontmoeting is een „fait primitif”, d.w.z. het centrale wijsgerige feit in het licht waarvan de mens moet worden benaderd. Wij hebben laten zien dat de arbeidswereld, de wetenschappen, de metafysiek

en de ethiek op deze wijze in een nieuw licht komen te staan”.

Men zou hierbij allereerst kunnen opmerken, dat de anti-individualistische strekking van deze studie in zoverre niet geheel origineel is, als we niet alleen een niet-individualistische levenshouding, maar ook een bewust anti-individualistische wandel-en-visie reeds in de vroege oudheid aantreffen. De niet-individualistische levenshouding is in de Bijbel vanzelfsprekend; eerst in het boek Prediker wordt de strijd tegen indringend individualisme opgenomen. In de Griekse oudheid vinden we bij de vroegste presocratische denkers een spontaan, of, wil men, naïef niet-individualisme; en eerst later, met name bij Heraclitus, ontmoeten we het verzet tegen toenmaals opkomend individualisme, dus een bewust anti-individualistische denken levenshouding.

Eerst in de 16de eeuw of iets vroeger slaagde de filosofie er in, de publieke opinie een individualistische houding als vanzelfsprekend voor te stellen, en sindsdien is de strijd tegen velerlei vorm van individualisme een moeilijke taak geworden. De individualist, die het individuele menszijn als uitsluitend-oorspronkelijk beschouwt, ziet in de ontmoeting met de medemens een prestatie of uitvinding van de als „los” gedachte individu, en moet dan ook gaan verklaren, hoe de verschillende samenlevingsverbanden zijn vervaardigd. Daarbij wordt in verschillende vorm gebruik gemaakt van de idee van de afspraak, waarbij het de individualist ontgaat, dat de afspraak reeds een interindividueel contact onderstelt, zodat in de verklaring reeds een bestanddeel van wat aangetoond moest worden is opgenomen.

Indien we de eerste hoofdstukken van het boek Genesis aanvaarden zoals ze zich aandienen, namelijk als Bijbelse geschiedenis, leren we daaruit dat er in de historie één mens is geweest die gedurende korte tijd als de enige mens op aarde leefde: vóór de schepping van Eva was Adam alleen. Dat wil echter geenszins zeggen dat hij als individualist leefde. Integendeel, hij had, na het ontvangen van Gods onderwijs omtrent de schepping, een intensieve „ontmoeting met de wereld” die een hoogtepunt vond in zijn benoeming van de dieren. We lezen hiervan in Gen. 2 : 19v, en in het daaraan voorafgaande vers wordt gezegd „En de Here God zeide: Het is niet goed dat de mens alleen zij”. De woorden „het is niet goed” mogen we verstaan in verband met de bestemming en de aard van de mens: hij kan zijn bestemming niet vinden in zijn alleen-zijn. Pas in de „tweezaamheid” van het huwelijk, straks in

Bavinck over Calvijs academie

Tot de reeks belangrijke gebeurtenissen in Calvijs leven, welke in 1959 werden herdacht, behoort ook de stichting van de Academie van Genève. Zij was een zeer gewichtig onderdeel van Calvijs levensarbeid. Prof. Nauta heeft dat in zijn rede over: Calvijn en zijn Academie in 1559, nog weer eens duidelijk laten zien. Met de oprichting van deze inrichting speciaal voor theologische studie ging een van Calvijs vurigste begeerten in vervulling.

In een nummer van De Bazuin uit 1900 vond ik een artikel van Prof. Bavinck over deze Calvijnsche school. Zich aansluitend aan Kampschulte's Calvijn-biografie gaf Bavinck daarin een helder beeld van de oprichting en het karakter van Calvijs creatie. Maar het artikel is ook belangrijk om Bavinck's eigen gedachten omtrent wetenschap, speciaal omtrent de theologie te leren kennen. Het artikel werd geschreven in de tijd, waarin van de zijde van de Vrije Universiteit nog al eens werd geponereerd, dat men daar de wetenschap, ook de theologie, beoefende om de wetenschap en niet in eerste instantie met het oog op de dienst des Woords. Terwijl de Theologische School van Kampen, waaraan Bavinck verbonden was nog al eens ietwat minachtend een seminarie, een opleidings-school voor dominees werd genoemd. Bavinck's ideeën omtrent wetenschap en theologie stralen uit het hier volgende artikel duidelijk op.

Hier is het:

De zorg voor het onderwijs lag Calvijn van het begin van zijn reformatorisch optreden af zeer na aan het hart. Onder zijn grieven tegen de Pauselijke kerk behoorde ook, dat zij de scholen verwaarloosde en volk en geestelijkheid in onkunde opgroeien liet.

Toen hij in 1536 te Genève kwam, begon hij er niet alleen spoedig mede, om voor het volk te preken, maar gaf hij weldra ook een soort van theologische colleges, waarin hij de Schrift uitlegde en de waarheid van de Christelijke godsdienst onderwees. Calvijn werd daarvoor sedert het begin van het jaar 1537 door de Raad gesalarieerd, en noemde zich niet alleen bedienaar des Woords, maar ook professor der theologie in de kerk van Genève.

Na zijn terugkeer in Genève, sept. 1541, zette hij terstond in de „Ordonnances ecclesiastiques” ook zijn program voor onderwijs en school uiteen. In deze kerkelijke wetten nam hij de doctoren of leraren onder de kerkelijke ambten op, en wijdde een afzonderlijke paragraaf aan de orde der scholen. De leraren zijn volgens Calvijn hulpmiddelen en instrumenten, om de leer van God te bewaren en ervoor te zorgen, dat de kerk niet door gebrek aan herders van de waarheid beroofd worde. Zij bekleden een ambt, dat ten nauwste aan dat van de dienaren des Woords verwant is en in hun opleiding zijn voornaamste doel vindt. Zij zijn evengoed als de herders aan de kerkelijke tucht onderworpen en mogen niet als leraars optreden, tenzij zij vooraf door de predikanten

zijn goedgekeurd. Zij hebben eindelijk onderwijs te geven niet alleen in de theologie maar ook in de talen, wijl deze voor de kennis der waarheid een onmisbaar hulpmiddel zijn.

Diep gevoelde Calvijn dus de noodzakelijkheid van een opleidingsschool in het belang van de zaak der Reformatie. Op de jeugd berustte zijn hoop voor de toekomst. Genève moest het middelpunt worden van de Gereformeerde kerk en theologie.

Maar het program van Calvijn werd aanvankelijk slechts zeer gebrekkig uitgevoerd. Er was zoveel aan te doen. Eerst moest de kerk gezuiverd en bevestigd worden; daarna kon men eerst zijn aandacht wijden aan de stichting en verzorging der school. De toestand van onderwijs en school liet daarom lange tijd in Genève veel te wensen over.

Doch in het jaar 1555 vierde de Reformatie in Genève haar volkomen triomf. En toen werd aanstonds de verbetering van onderwijs en school ter hand genomen. De kerk was hervormd; thans was de beurt aan de school, welke naast de kerk de grootste betekenis had. Het ambt der doctoren, dat Calvijn in de kerkelijke wetten had opgenomen, moest werkelijkheid worden. Genève moest een school hebben, waar haar eigen kinderen voldoende onderwezen konden worden. Het moest niet langer noodig zijn om de kinderen uit Genève elders hun opvoeding en opleiding te doen zoeken; veel minder, om hen toe te vertrouwen aan de papistische scholen, waar Calvijn een groot gevaar in zag. Genève moest zelf een school oprichten, die van heinde en ver bezocht kon worden en een leermeesteres kon wezen voor alle landen en volken, waar de Reformatie ingang gevonden had.

het gezin, later uitgroeïend in de patriarchale familie, gaat de mens zijn bestemming tegemoet. Daarbij blijkt, dat de mens zich zelf eerst kan bereiken via zijn naaste en naasten: de kinderen worden zich zelf, leren zich zelf kennen en „komen tot zich zelf” door de contacten: eerst met moeder, later met vader en broertjes en zusjes, nog later met vrienden en vriendinnen, ten slotte met geheel een samenleving. Ze leren de zin van die contacten verstaan aan de hand van het onderricht van Gods Woord, dat aan de gemeente is toevertrouwd; en in verband daarmee mogen we het in-de-kerk-zijn de menselijke grond-situatie, of wil men, grenssituatie noemen; waarvan het Doopsformulier getuigt in de woorden, dat de kinderen van de kerkgemeente „behoren gedoopt te **wezen**” (niet: te worden).

Bij de zondeval blijkt, dat de in het kwade gevallen mens geneigd is tot een zeker individualisme: de mens staat afwijzend en gereserveerd tegenover zijn vrouw door zijn beschuldiging „de vrouw die Gij me gegeven hebt”; daardoor is zij „op zich zelf aangewezen”, of juist: haar man wijst haar op haar zelf aan, en daardoor wijst hij zich op zichzelf aan.

Niets in de wereld is zo nadrukkelijk anti-individualistische als de gemeente van Christus: haar leden zijn elkanders leden, ze zijn samen één lichaam onder één Hoofd. Niettemin heeft de mening, dat elk mens „ten slotte”, d.w.z. in de grond der zaak of in zijn grondsituatie, op zich zelf aangewezen zou zijn, ontelbare slachtoffers gemaakt in de kerkgemeente. Men noemt de bekering graag een allerindividueelste gebeurtenis, een zaak tussen God en telkens één individuele mens, en beweert dat „de kerk het wel mooi kan zeggen”, maar dat „een mens per slot toch maar op zich zelf aangewezen is”.

Nu wordt in de Bijbel de plaats van het individuele niet verloochend. Ze is in de schepping gegrond en als zodanig een integrerend bestanddeel van het mens-zijn. Maar mens te zijn betekent principiëel het tegendeel van eenzaamheid. Wij vinden onszelf, bereiken onszelf en komen tot onszelf via de naaste, maar dan vinden we ook inderdaad onszelf. De ruimte voor de persoonlijke vrijheid en verantwoordelijkheid wordt door de leer van de Schriften niet ingekort of aange-tast. Dat gebeurt wel door een andere levenshouding, die we een omgestulpt individualisme zouden kunnen noemen: het vertrouwen op een grote leider, hetzij een mens of een instituut, die het wel voor ons doen zal en die door zijn bovenpersoonlijke macht ons als stoute jongentjes de hemel binnen zal

loodsen. Dan klitten de leden van de gemeente in een geest van dienstbaarheid aan elkaar, ze hokken samen in een miskenning en loochening van hun christelijke mondigheid en vrijheid. Deze houding, die wel eens aangeduid wordt met de naam van universalisme, is alleen te verstaan als reactie tegen individualisme, terwijl de grote leider in zijn soms onpersoonlijk gedachte persoonlijkheid geacht wordt de individualiteit van de individuele dienstbaren in zich te besluiten.

Zowel het geloofs-individualisme als het kerkelijk collectivisme staan op gespannen voet met de belijdenis: ik geloof één heilige algemene christelijke kerk. Door geloofs-individualisme wordt de zin van het sacrament duister; en door kerkelijk collectivisme wordt een scheiding gesticht tussen wie bijeen horen en in feite ook één zijn.

Dr Klant vestigt er de aandacht op, dat met de nieuwe tijd een tijdperk van extreem individualisme begon (9), en hij vermeldt daarbij dat dit individualisme ook de late scholastiek heeft beïnvloed, terwijl hij duidelijke sporen van deze late scholastiek nog in recente werken, nl. uit 1937 en 1954 opmerkt. Wat het jaar 1937 betreft kan men aannemen, dat hier een oude schooltraditie gehandhaafd werd: het citaat betreft de zevende druk van de *Elementa philosophiae Aristotelico-Thomisticae*, een leerboek voor a.s. priesters die niet een speciale filosofische opleiding volgen. Maar wat het jaar 1954 aangaat, dit betreft een referaat van prof. mag. dr F. A. Weve O.P., gehouden op de 19de algemene vergadering van de vereniging voor thomistische wijsbegeerte: dr Kwant vermeldt als zijn opinie, dat prof. Weve in dit referaat de laat-scholastieke traditie vertolkt. Dit doet ons enigszins zien, waar dr Kwant ongeveer staat. Hij schijnt een vrij zelfstandig aanhanger van de neothomistische beweging en beroept zich een enkele maal op werk uit de R.K. theologische vernieuwing. In zijn „Wijsbegeerte van de ontmoeting” vinden we geen vermelding van Thomas, evenmin als in zijn breed artikel over M. Merleau-Ponty in het Tijdschrift voor Philosophie, 1957, pp. 217—272, „De geslotenheid van Merleau-Ponty's wijsbegeerte”. Dit artikel is van belang (hij verwijst er zelf naar in noot 2 onder p. 43), omdat we daarin een principiële immanente kritiek op Merleau-Ponty aantreffen, terwijl we daarvan in „Wijsbegeerte van de ontmoeting” betrekkelijk weinig merken. En de studie „Wijsbegeerte van de ontmoeting” sluit zich zeer nauw aan bij gedachten van Merleau-Ponty. Als we ons afvragen, hoe dit mogelijk is, zal het antwoord gezocht moeten worden in de richting

van een bepaalde opvatting van het filosoferen als een „natuurlijke” zaak. In dit opzicht komen we verbazingwekkende staaltjes van waardering tegen bij onze R.K. broeders. In Bijdragen, Tijdschrift voor theologie en filosofie, XX, 1959, 157—174 vinden we een artikel van F. de Raedemaeker over Heidegger's Identität und Differenz, waarin hij zich verheugd toont dat Heidegger het Zijn ontdekt heeft, z.i. herontdekt. Hij heeft maar één bezwaar: dat volgens Heidegger het Zijn vergeten is sedert de dagen van Plato, terwijl F. de Raedemaeker dit corrigeert door de opmerking dat het Zijn eerst sedert Descartes tot bewustzijn is versmald. De vraag of het Zijn bij Heidegger hetzelfde betekent als in de thomistische ontologie, stelt F. de Raedemaeker S.J. niet aan de orde.

Zo stelt dr Kwant de idee van de ontmoeting centraal, en hij verwijst daartoe veelvuldig naar het werk van Merleau-Ponty. Maar de vraag, of de ontmoetingsidee bij Merleau-Ponty de zijne wel is, komt eigenlijk niet aan de orde, omdat zijn critiek zich beperkt tot secundaire zaken: Merleau-Ponty heeft zich te zeer laten beïnvloeden door het marxisme (103); hij oordeelt onjuist over de evidentie (60vv) en onderschat de verstandhouding.

Het maakt de indruk, dat dr Kwant de mening is toegedaan, als zou enige wegsnijding van gedachten bij Merleau-Ponty een goede rest overlaten, die zonder meer door de Christen kan worden gebruikt. Een opvatting, die een lichte overeenstemming vertoont met Kuyper's theologie van de gemene gratie, maar wel onderscheiden moet worden van de zienswijze van Van Peursen en Bavinck, die in het heidens leven een contact met de waarheid Gods aannemen, waarbij dat heidense leven echter niet „door de knieën gegaan” is maar de waarheid ten onder houdt in ongerechtigheid. Bij deze laatste opvatting immers moet men zich telkens afvragen, welke waarheid ten onder gehouden en verdrongen is, en hoe. Voor die vraag staat dr Kwant niet. Ten aanzien van de evidentie, de klaarlijkheid, merkt hij op dat men ermee kan volstaan te erkennen, dat zij overtuigingskracht in zich zelf draagt, en dat men niet, zoals Merleau-Ponty doet, behoeft te vragen naar de gronden der klaarlijkheid, die duister zijn, om welke reden hij de evidentie dubbelzinnig, ambigu, noemt.

Geheel de wijsbegeerte van Merleau-Ponty wordt wel aangeduid als een „philosophie de l'ambiguïté” een wijsbegeerte der dubbelzinnigheid. Want de ontmoeting, waarover hij gedurig spreekt, is een ontmoeting tussen mens en wereld, waarbij die mens enigermate

En zo geschiedde dan ook. De vijfde Juni 1559 werd de school plechtig door Calvijn en Beza geopend.

Zij bestond uit twee afdelingen. De eerste afdeling was niets anders dan een Latijnse school met zeven klassen en even zoveel leraren, waar onderwijs gegeven werd in lezen, schrijven, Latijn, Grieks, geschiedenis enz., en dus een algemene humanistische voorbereiding voor de latere studie beoogd werd.

Met dit zogenaamde collegium was nu zeer eng een tweede afdeling, de Academie, verbonden. Deze had vijf professoren: drie voor talen en vrije kunsten (Grieks, Hebreeuws en physica met rhetorica) en twee voor theologie (een voor het Oude en een voor het Nieuwe Testament).

Dit was alles. Dit was heel de school, die door Calvijn in 1559 te Genève opgericht werd. Op de naam van Universiteit had zij hoegenaamd geen aanspraak. De drie professoren voor talen en vrije kunsten vormden geen eigen, zelfstandige faculteit, maar gaven propaedeutisch onderwijs aan de aanstaande theologen. Van zelfstandige beoefening der wetenschappen, bijv. van letteren of natuurkunde, was geen sprake. Talen werden alleen daarom zo ijverig bestudeerd, wijl zij een onmisbaar hulpmiddel waren voor de theologie. Een indeling der school in faculteiten bestond er niet. Graden werden niet verleend. De school van Calvijn was een school tot opleiding van dienaren des Woords.

Wel werd in de inleiding op de wetten van de Academie met een enkel woord de hoop uitgesproken, dat men later ook met de juridische en medische studie een aanvang zou kunnen maken. En metterdaad gaven in

latere jaren enkele professoren soms les in rechten en medicijnen. Maar de school was van huis uit niet op een Universiteit met zelfstandige faculteiten ingericht. Hoofddoel van Calvijn bij de stichting der school was opleiding tot de dienst des Woords.

Dat blijkt trouwens ook genoegzaam uit de wijze, waarop de school bestuurd werd. De beide afdelingen (gymnasium en Academie) stonden onder één Rector. Deze rector werd door het college van predikanten en professoren uit hun midden gekozen. Hij had het toezicht over heel de school, over leraren, professoren en studenten. De leraren aan het voorbereidend gymnasium werden eveneens door het college van predikanten en professoren gekozen en daarna aan de raad der stad ter goedkeuring voorgedragen. En op dezelfde wijze geschiedde de benoeming van de hoogleraren in talen en theologie. Bij de aanvaarding van het ambt hadden Rector, leraren en professoren een ambtseed af te leggen. Studenten konden niet ingeschreven worden, tenzij zij vooraf een vrij uitgewerkte confessie hadden ondertekend. Het studieplan was voor gymnasium en Academie tot in bijzonderheden geregeld. De tucht was streng; ieders plichten waren nauwkeurig vastgesteld; allen hadden, zonder onderscheid van leeftijd of rang, aan dezelfde wetten te gehoorzamen. En heel de school moest dienstbaar zijn aan Gods ere, en strijders kweken voor het leger des Heren, inzonderheid dienaars en verkondigers van het Woord.

En dat is de school te Genève geweest; aan dit haar doel heeft zij op de schoonste wijze beantwoord. Zij was een school voor onderwijs en opvoeding, voor verstand en hart, voor kennis en leven. Zij werd niet opge-

bouwd uit abstracte, wijsgerige redeneringen over eenheid en organisme en systeem der wetenschap; al dergelijke bespiegelingen waren aan Calvijn ten enmale vreemd. Maar zij werd geboren uit de nood der tijden, uit de behoefte aan strijders voor des Heren naam en zaak, inzonderheid uit de overtuiging, dat de kerk herders en leraars van node had, om bij de waarheid, welke God haar geschonken had, te blijven.

De zegen, die van deze theologische school te Genève uitging, is onberekenbaar. Van heinde en ver kwamen de jongelingen en mannen toestromen, om door Calvijn te worden ingeleid in de kennis der waarheid. Hoger dan de graden der Universiteiten golden de getuigschriften, door deze school uitgereikt. Wie daar waren opgeleid, overtroffen anderen in kennis en godzaligheid, in het trotseren van gevaren, in het weerstaan van verzoeken, in het verdedigen der waarheid en in het weerleggen der tegensprekers. Nergens zo scherp als daar — zegt Hepp terecht — werd op de studie en de wandel der studenten het oog gehouden; de minste losbandigheid gestraft; de bijwoning van godsdienstoefeningen en avondmaalsviering verplichtend gehouden, en vooral buitengewoon veel tijd aan de verklaring der H. Schrift besteed.

Daardoor werd de school te Genève voor lange tijd een geestelijk en wetenschappelijk seminarium van het Gereformeerd Europa, een internationale inrichting voor onderwijs en opvoeding, een zuil der kerk, een steun des geloofs, een kweekplaats van kunsten en wetenschappen.

wordt verwereldlijkt en de wereld ietwat vermenschlijkt. Zo komt hij tot een mensbeeld, dat van het cartesische dualisme van zakelijkheid en geestelijkheid uitgaat, maar deze beide zoveel mogelijk tot elkaar doet naderen, zodat het zakelijke (ding, lichaam, wereld) een oorspronkelijk zelfbewustzijn krijgt toebedeeld, en het geestelijke verlichelijkt gezien wordt, en wel met name in de taal. We kunnen deze kijk op de mens verstaan als een niet principiële correctie op die van Sartre. Volgens deze is de mens een strijdtonel tussen natuur en vrijheid, waarbij de onvrijheid zich openbaart als dingwording van het lichaam. Als iemand zich door een arts laat onderzoeken wordt hij in die situatie volgens Sartre inderdaad een ding, hij kan zich ook niet anders zien, zoals b.v. blijkt uit het feit dat men zich in de spreekkamer van de arts uitkleedt en dit normaal vindt, terwijl men datzelfde in gezelschap van vrienden en kennissen abnormaal en zelfs schandelijk zou vinden. Iemand die bij een onbeschaafde handeling, b.v. het gluren door een sleutelgat, betrapt wordt, verstijft van verlegenheid, en dat betekent volgens Sartre zijn dingwording. Men zou hiertegen kunnen aanvoeren, dat wie zich betrapt voelt wel degelijk persoon blijft maar dan de persoon-geworden verlegenheid, zoals de gluurder van even te voren de verpersoonlijkte nieuwsgierigheid was. Maar deze denkwijze volgt Sartre, in dezen star dogmatisch, niet. Hij heeft alleen oog voor de strijd op leven en dood tussen natuur en vrijheid: de mens is in zijn natuurzijn onvrij, maar staat daar als vrijheid vrij tegenover, zodat hij er in slagen kan zijn onvrijheid door vrijheid te overwinnen. Weliswaar kan hij ook — en dat is bij de meeste mensen het geval — zijn vrijheid misbruiken om zijn vrijheid te verspelen.

Merleau-Ponty was aanvankelijk geestverwant van Sartre, maar is later eigen weg gegaan, waarbij hij scherpe kritiek op Sartre gegeven heeft, tot gloeiende verontwaardiging van Simone de Beauvoir, die hem des-

wege in een opstel waar de vlammen uitslaan heeft aangevallen: „Merleau-Ponty et le pseudo-sartrisme” (in „Privilèges”, pp. 203—272).

Dr Kwant merkt in zijn artikel op, dat men Merleau-Ponty gaat verstaan, wanneer men gaat zien dat hij in zijn antropologie zich laat beheersen door de idee van de eenheid van de mens: aan de hand van deze leidende idee poogt hij zakelijkheid en geestelijkheid, „en-soi” en „pour-soi”, tot een eenheid in elkaar te denken, terwijl zijn dualistisch uitgangspunt, dat van natuurzijn en vrijheid, dit onmogelijk maakt.

In de beweging voor calvinistische wijsbegeerte wordt met een geheel ander schema gewerkt. Over het algemeen gaat men daar uit van de eenheid van de menselijke natuur als **gegeven**, terwijl de dualiteit van lichaam en ziel geen dualisme vertegenwoordigt, maar b.v. onder het beeld van centrum (ziel) en omtrek (lichaam) wordt geschetst. Daarbij wordt gesteld dat het hart als „orgaan der religie” het centrale is dat in alle functies fungeert. Het lichaam wordt dan gezien niet als een geordende som van functies, maar als een integrale eenheid; waarbij het een moeilijke vraag blijft, of men, anthropologisch, het lichaam als „Gegenstand” kan zien en zo onderscheiden van de „ganse mens”. Op het gebied ener wijsgerige antropologie is door de beweging voor calvinistische wijsbegeerte nog weinig bereikt. In de desbetreffende discussies komt soms een zekere erkenning van een dichotomie op de voorgrond, die bij voldoende consequentie tot een dualisme kan leiden. Maar van een dualisme van functie-groepen, die dan als natuurzijn tegenover vrijheid zouden staan, is in de calvinistische wijsbegeerte geen sprake. Op dit punt is door genoemde beweging op het anthropologisch dualisme van de nieuwere filosofie een radicale overwinning behaald. Daardoor wordt het mogelijk tal van actuele kwesties en problemen helder te zien en te beoordelen.

(Wordt vervolgd)

K. J. P.

De kleine planeten

Het vorige artikel werd besloten met de opmerking, dat we nu de omgeving van de aarde, de maan en de zon zouden gaan bekijken. Het woord omgeving moet uiteraard in verband gebracht worden met de afstanden tussen deze lichamen. Zoals we gezien hebben is de afstand van de aarde tot de zon zo groot, dat hij in miljoenen kilometers moet opgegeven worden. Als we de omgeving van de aarde en de zon gaan bekijken krijgen we dus met afstanden te maken, die van dezelfde orde van grootte zijn. Om dergelijke grote getallen te vermijden, maken we gebruik van een afstandseenheid, die groter is dan de kilometer. Deze afstandseenheid is de „astronomische eenheid”, symbool AE. De „astronomische eenheid” is de gemiddelde afstand van de aarde tot de zon, dus 1 AE = 150.000.000 km.

De aarde is niet het enige lichaam, dat om de zon heen draait. Er zijn verscheidene lichamen, die evenals de aarde bolvormig of vrijwel bolvormig zijn en in cirkelvormige of vrijwel cirkelvormige banen zich om de zon heen bewegen. Deze lichamen zijn de planeten. Ook de aarde is een planeet. De banen van de planeten liggen ongeveer in hetzelfde vlak. Bovendien zijn ze ongeveer concentrisch, d.w.z. de middelpunten liggen niet ver van elkaar vandaan, in de nabijheid van de zon. We kunnen de planeten dus behandelen in de volgorde die overeenkomt met toenemende afstand tot de zon.

De eerste planeet is Mercurius. De afstand van Mercurius tot de zon is gemiddeld 0,39 AE. De zon staat niet in het middelpunt van de baan van Mercurius. Mercurius' kleinste afstand tot de zon is 0,31 AE en zijn grootste 0,47 AE. De planeet legt zijn baan af in 88 dagen. De straal van Mercurius is 2400 km; zijn massa is 0,054 maal de massa van de aarde. Daaruit volgt een gemiddeld soortelijk gewicht van 6,1.

De planeet heeft een aswenteling, die haar steeds dezelfde zijde naar de zon doet keren. Dit heeft tot gevolg, dat die zijde zeer sterk door de zon verwarmd wordt. De temperatuur aan de dagzijde is 350° C. Aan de

nachtzijde is het daarentegen zeer koud. De temperatuur is daar waarschijnlijk ongeveer —270° C.

Het oppervlak van Mercurius doet in veel opzichten denken aan dat van de maan. Er zijn bergachtige streken en laagvlakten en waarschijnlijk ligt op grote delen een laag vulkanische as. Verder heeft Mercurius een zeer ijle, bijna niet merkbare, atmosfeer. Door de grote temperatuurverschillen komen er luchtstromingen voor, die grote snelheden bereiken. Daardoor waaien er soms grote stofwolken op. Dit is echter het enige blijk van een atmosfeer, dat direct waargenomen kan worden.

Op een afstand van 0,72 AE treffen we de planeet Venus aan. De zon staat vrijwel in het middelpunt van de baan van Venus. Venus draait in 220 dagen eenmaal om de zon heen. De straal van de planeet is 6300 km; ze is dus even groot als de aarde. Haar massa is 0,81 maal de massa van de aarde, waaruit een soortelijk gewicht volgt van 5,1. Venus heeft een aswenteling maar het is onbekend hoe lang één omwenteling duurt. Ze duurt veel langer dan 1 dag en Venus keert ook niet steeds dezelfde kant naar de zon toe. De aswentelingsduur ligt tussen 10 en 100 dagen; meer is er niet van te zeggen.

De temperatuur is aan de dagzijde gemiddeld 60° C., aan de nachtzijde —20° C. Venus heeft een atmosfeer. In deze atmosfeer drijven wolken, die de planeet geheel bedekken. Waaruit deze wolken bestaan is onbekend. Waterdamp komt er echter niet in voor. In de atmosfeer boven de wolken komt veel koolzuurgas voor.

Op Venus volgt op 1 AE afstand van de zon de reeds besproken planeet de aarde, die op haar tocht om de zon de maan met zich meevoert. De afstand van de maan tot de aarde is 0,0025 AE. De maan staat in de onmiddellijke omgeving van de aarde.

Na de aarde komt Mars. De gemiddelde afstand van Mars tot de zon is 1,52 AE. De zon staat evenals dat bij Mercurius het geval was, duidelijk buiten het middelpunt van de

baan van Mars. De kleinste afstand is 1,38 AE en de grootste 1,67 AE. Eén omloop duurt 690 dagen. De straal van Mars is 3400 km. Zijn massa is 0,107 maal de massa van de aarde; gemiddeld soortelijk gewicht is 4,1. Ook deze planeet heeft een aswenteling. Deze duurt slechts iets langer dan de aswenteling van de aarde, n.l. 24¹/₂ uur.

De gemiddelde temperatuur van het oppervlak van Mars is aan de dagzijde 10° C, aan de nachtzijde —60° C. We kunnen op Mars, evenals op de aarde, onderscheid maken tussen de tropen, de gematigde streken en de poolgebieden. Als de planeet het dichtst bij de zon staat is de middagtemperatuur in de tropen ongeveer 30° C. Als Mars echter ver van de zon is, bereikt de temperatuur slechts waarden omstreeks 10° C. Is het op een halfrond van Mars zomer, dan wordt het op de pool tijdens de pooldag 0° C; is het winter, dan daalt de temperatuur tijdens de poolnacht tot —100° C.

Mars heeft een duidelijk merkbare atmosfeer, die echter veel ijler is dan de atmosfeer van de aarde. In deze atmosfeer komt koolzuurgas voor, maar geen zuurstof. Water komt op Mars niet voor, wel echter de vaste en gasvormige toestand, ijs en waterdamp, zij het in zeer kleine hoeveelheden. Als het op één halfrond winter is, bevindt zich een dunne laag rijp op een uitgestrekt gebied om de pool, de poolkap. In de lente verdampert deze poolkap en wordt zo steeds kleiner. De waterdamp stroomt in de richting van het andere halfrond. 's Nachts slaat ze vermoedelijk steeds als rijp neer. Zo kan ze het oppervlak enigszins bevochtigen. Op het andere halfrond, waar het dan herfst is, gaat de waterdamp naar de pool van dat halfrond, waar ze als rijp neerslaat en een poolkap vormt, die aangroeit naarmate de winter nadert. Is het daar winter, dan is het op het eerste halfrond zomer. Is op het tweede halfrond de winter voorbij, dan voltrekt zich het verschijnsel in omgekeerde richting.

Het oppervlak van Mars kunnen we verdelen in twee soorten gebieden. In de eerste plaats woestijngebieden. Deze geven aan Mars zijn opvallende rode kleur. In de tweede plaats donkerder gebieden, waarvan de tint een verandering ondergaat, die samenhangt met de seizoenen. Het is mogelijk, dat hier enige eenvoudige plantengroei voorkomt, die in de vochtige tijd, enkele weken in de lente, opleeft en de verandering van tint veroorzaakt.

Hoge bergen komen op Mars niet voor. Of er heuvels en bergen zijn is niet bekend, maar ze zijn in geen geval hoger dan ongeveer 1200 m. Het oppervlak van Mars schijnt bedekt te zijn met een laag poedervormige stof. Soms waaien er over grote gebieden stofwolken op. Ook komen er op een hoogte van ongeveer 10 km af en toe andersoortige wolken voor, waarvan de aard nog niet bekend is.

Evenals de aarde een maan met zich meevoert, heeft Mars twee maantjes. Ze hebben een onregelmatige vorm en diameters van enkele kilometers tot enkele tientallen kilometers. Ze staan dicht bij de planeet: Phobos op 9400 km en Deimos op 23.000 km. De omlooptijd van Phobos is 7¹/₂ uur en de omlooptijd van Deimos 30 uur.

In het volgende artikel zullen we de planeten bekijken, die grotere afstanden tot de zon hebben. Dan zal tevens duidelijk worden, waarom we de nu besproken planeten de kleine planeten hebben genoemd.

G. van Rees.

PERSSCHOUW

Goede vruchten maken een slechte boom nooit goed.

In de Kerkbode van Noord-Holland schreef Ds Doornbos het volgende artikel over de synoden.

We nemen er het volgende uit over:

De kerken zijn de boom, en een synode is een vrucht aan die boom. Er zijn er wel die het anders zien. Zij zien de synode als de boom, en de wereldraad van kerken als de grote boom, en de kerken als vruchten aan deze boom. Hoe meer kerken, hoe meer de synode roemt in haar eigen vruchtbaarheid. Concilies en synoden zijn vruchten van de boom. De kerken waren er eerst; de concilies en synoden zijn er uit gegroeid. Wanneer de boom goed is, zijn ook de vruchten goed, maar wanneer de boom ziek is,

waar moeten gezonde vruchten vandaan komen? Wanneer de kerken gezond zijn, zijn ook de concilies en synoden goed, maar wanneer de kerken ziek zijn, waar moeten goede concilies en synoden vandaan komen? Wanneer de kerken ziek zijn, zijn de concilies en synoden nog zieker. Dat ligt in de natuur der zaken, en dat wordt door de geschiedenis der kerken alle eeuwen door overvloedig bevestigd.

Wanneer een boom ziek is, is het dwaasheid de vruchten van zulk een boom aan te wenden als geneesmiddel er voor. De genezing van de boom moet op andere wijze worden gezocht. En wanneer de kerken ziek zijn krijgt men ook zieke concilies en synoden, en tevergeefs verwacht men daarvan genezing voor zieke kerken.

En toch heeft men alle eeuwen door voor de genezing van de zieke kerken opgezien naar concilies en synoden, en niet bedacht dat concilies en synoden onmogelijk gezond kunnen zijn indien de kerken ziek zijn. „Leest men ook een druif van doornen, of vijgen van distelen?”

Maar die beroemde concilies dan van de oudheid? Die beroemde concilies zijn beroemd geworden door het zwaard van de overheid en de verbeelding van de nageslachten. Onderzoek van de bronnen leert dat die concilies ziek waren, en soms heel erg ziek. Bekend zijn nog de woorden van Gregorius van Nazianze, die in de 4de eeuw leefde, dat hij liefst ver van synoden bleef omdat hij er nog nooit iets door had zien verbeterd worden maar wel verergeren. Dat moge wat overdreven zijn, we hebben daarin toch een getuigenis van een tijdgenoot dat de synoden in de oudheid ziek waren. Hoe kan een zieke boom gezonde vruchten dragen?

En de synoden dan van de kerken der reformatie? Indien de kerken gezond waren, waren de synoden goed; en wanneer de kerken ziek waren, waren de synoden het ook. De roem van de synoden van de kerken der reformatie berust evenals die van de concilies van de oudheid op de macht van de overheid en op de verbeelding van de nageslachten. Het beroemde convent van Wezel is er nooit geweest. 't Is een legende, een voortbrengsel van de verbeelding van het nageslacht. Van de beroemde synode van Emden in 1572 is heel weinig bekend. 't Is de vraag of de samenkomst in Emden een synode geweest is. De zegenrijke werking van die synode op de kerken bestaat in de verbeelding van het nageslacht. De beroemde synode van Dordrecht van 1618-'19 heeft de kerken niet genezen. Haar kracht was de sterke arm van de overheid. Daar was ook genodigd om mee te oordelen de Anglicaanse kerk van Engeland, en die had heel wat meer op haar kerfstok dan de synode van Sneek-Utrecht. Die vervolgde in de dagen van de synode van Dordrecht de gelovigen met een hevigheid waarbij de vervolging van de Afgescheidenen kinderspel was. De Anglicaanse kerk vervolgde toen met gevangenis, en geseling, en verminking en dood. Ze was dronken van het bloed der rechtvaardigen. Toch werd ze te Dordrecht genodigd, uit staatkundige overwegingen. Maar vooraf was gekonkeld om uit Engeland een afgevaardigde te krijgen die tegen de Remonstranten was, en dat kon men niet van alle Anglicaanse ambtsdragers zeggen. Die ambtsdragers waren bisschoppen en aartsbisschoppen, grote heren, met praal van kerkelijke uniformen. Die kerkelijke uniform verscheen ook in de Doelenzaal in Dordrecht, en van de regering in Den Haag kwam bericht dat men daar bijzondere achting voor moest hebben. Ziek.

Op de synoden van de kerken van de vrijmaking, na de vrijmaking samengekomen, kunnen we ook geen roem dragen.

De zieke kerken in de middeleeuwen hebben opgezien tot concilies om daar genezing van te verwachten. Ze hebben het tevergeefs van de concilies verwacht. Alle concilies die er geweest zijn waren ziek en maakten de kerken nog zieker dan ze al waren. Ook Luther heeft nog naar een concilie uitgezien met hoop dat daarvan genezing zou komen voor de zieke kerken. Ook Luther heeft toen niet bedacht dat men van de vrucht onmogelijk genezing van de boom kan verwachten.

De boom moet genezen worden.

Hoe dan?

Zoals het in elke reformatie is gebeurd, van anderen op door de prediking en getrouwe bearbeiding. In de 16e eeuw predikte de pastoor van Middelle evangelisch. De mensen kwamen van Edam langs de modderweg naar Middelle om daar het evangelie te horen. Daar was de kerk aan het genezen. Op de Veluwe deed Johannes Anastasius hetzelfde. In Friesland deed het de pastoor van Jelsum. Daar was de boom aan het genezen. De eenvoudige prediking van het evangelie deed het, zonder opzien, heel bescheiden. Maar Christus vergadert zijn kerk door de prediking, en geneest zijn kerk door de prediking, en geneest zijn kerk door de prediking. Willen de niet vrijgemaakte kerken genezen worden, laten ze goede prediking zoeken en daarbij blijven. Willen de vrijgemaakte kerken gezond zijn, laten ze zorgen voor goede prediking. Indien de kerken ziek zijn komen er ook zieke synoden. En dan wordt het kwaad nog groter.

De „les der historie” is op dit punt zeer duidelijk en indringend.

Hoe slechter het met de kerken gaat, hoe

meer men het van de synoden verwacht. Hoe slechter het met de kerken gaat, hoe meer macht en werk de synoden zich aanmatigen.

Maar naarmate de kerken gezonder zijn hebben de synoden minder te doen.

Synoden kunnen misschien wel allerlei conflicten „de kop indrukken”, maar genezen kunnen ze ze niet.

Ja, de les der geschiedenis is er wel, en ze is zeer duidelijk: maar volgens Prof. Gerretson is die les er een om vergeten te worden.

Kerk en democratie

In „Nederlandse Gedachten”, het officieel orgaan van de A.R.partij kon men onlangs het volgende artikel lezen.

Volgens de officiële regels moet in elk R.K. bisdom iedere tien jaar een synode worden gehouden. In het bisdom Rome, waarvan de Paus bisschop is, gebeurde het bijna nooit. Maar de tegenwoordige Paus gaat zich blijkbaar weer aan de regel houden, en gaat de Synode van het bisdom Rome bijeenroepen. De Volkskrant heeft er een artikel aan gewijd. En daarin wordt o.a. verteld, dat men goed moet begrijpen, hoe zo'n bisschoppelijke synode werkt. De leden der synode geven adviezen aan de bisschop. Maar de bisschop beslist, hij alleen. Er zijn geen besluiten van de synode, maar alleen besluiten van de bisschop. En zo is het volgens het officiële kerkelijk recht in elk R.K. bisdom.

Het is historisch gezien volkomen duidelijk, dat de Westerse democratie wat met de kerk te maken heeft. In Engeland is de officiële Engelse kerk nog veelszins op R.K. leest geschoeid. Er is een bisschoppelijke hiërarchie. En waar die Engelse kerk praktisch een monopoliepositie heeft, daar is het conservatisme sterk. In Wales, waar zij weinig invloed heeft, waren mannen als Lloyd George favoriet en kwam de vakbeweging snel tot ontwikkeling. Het bestaan en de kracht van de Vrije Kerken in Engeland is de voornaamste oorzaak geweest, dat de democratie daar geen „anti-clericaal” karakter kreeg. Maar in Spanje, Italië en Frankrijk was wat men daar democratie noemde vaak een mengeling van anti-clericaal sentiment, revolutionaire leer en vrijmetselarij. Een tijdlang gold het in Frankrijk als een beschamende zaak, als een linkse politicus kerkelijk werd begraven. In zo'n geval bleven zijn partijgenoten weg. Eerst in de nazi-fascistische periode is in Italië een R.K. democratie naar voren getreden.

Democratie is een woord, dat tot veel misverstand aanleiding kan geven. Het is minstens een historische onvoorzichtigheid, Calvin een democraat te noemen, of te zeggen, dat de Kerken der reformatie een democratische Kerkenorde hebben.

Maar wel hebben zij het onderscheid tussen geestelijken en leken verworpen. Hier en daar opduikende symptomen van „dominocratie” waren met het gezonde Reformatorische kerkbesef in strijd.

Ieder kerklid spreekt mee, draagt medeverantwoordelijkheid. En het zwaartepunt is de plaatselijke gemeente, waar de lidmaten periodiek de kerkeraadsliden kiezen.

Op die plaatselijke, door de lidmaten gekozen en vernieuwde kerkeraad is heel de kerkelijke organisatie gebouwd. Men behoeft dat niet zonder meer democratie te noemen. Maar het heeft wel zijn invloed op de ontwikkeling in de politieke en de sociale sector. Het is, alsof de kerk een democratische gezindheid kweekt. De kerkdienst is een vergadering, een samenkomst der gemeente. Niet een schare, die de priester zoekt.

En die gemeente, met eigen, niet over te dragen verantwoordelijkheid, is de kern en de kracht van het kerkelijk leven. Zij maakt haar leden actief. Zij leert hen, mee te doen, mee te bouwen mee te offeren, mee te strijden en te getuigen.

In verschillende protestantse streken is de kerk geworden tot een officium. De gemeente is steriel. Zij doet niets, kan niets en mag niets. Dit is dodelijk voor de volksoontwikkeling. Dit maakt het volk geestelijk weerloos of het drijft het in revolutionaire richting. De democratie houdt alleen een gezonde geestelijke basis als het kerkelijk leven niet verstart in hiërarchie.

Onlangs schreef een Schots theoloog: de Kerk van Schotland krijgt regelmatig aan de top nieuwe boards, nieuwe commissies. Zij ontplooiën véél activiteit op een zéér breed terrein. Maar het leven in de gemeenten wordt schraal en daardoor verliest de kerk aan wezenlijke invloed, aan geestelijke invloed op het volk.

Het is een waarschuwing ook voor ons. Een gezonde democratie is alleen mogelijk, als het volk geestelijk actief blijft. Allereerst in de eigen gemeente. Daarmee is helemaal niet bedoeld of gezegd, dat de kerk in wereldlijke zin „democratisch” moet zijn. Maar wel wordt er de nadruk op gelegd, dat de wortel van een gezonde politieke democratie gevonden wordt in een opgewekt kerkelijk meeleven.

Hier zijn we het van harte mee eens.

En we zijn blij, dat het in „Ned. Ged.” werd gepubliceerd.

De ellende is, dat globaal genomen de ker-

ken — ook de gebonden Geref. Kerken — precies het tegenovergestelde doen van wat hier wordt betoogd.

Want de hiërarchie wordt overal machtiger. En de gemeenten worden steeds onmondiger. De verschraling van het kerkelijk leven neemt steeds toe. De serviele gehoorzaamheid aan de synoden groeit van jaar tot jaar. De kerken worden „in de top” steeds roeiger, laten zich al meer horen, organiseren zich al straffer, maken besluiten bij menigte, zenden brieven en boodschappen uit, benoemen al meer instanties en functionarissen. — Maar de kerkdiensten worden steeds slechter bezocht en de geestelijke activiteit der gemeentelieden verflauwt.

We zijn dankbaar, dat — impliciet — onze strijd voor de handhaving van en de terugkeer tot de gereformeerde kerkregering door Ned. Ged. wordt toegejuicht. Niet alleen tot zegen van de kerk, maar ook voor het volk. Laten we het onwrikbaar vasthouden: Een gereformeerde kerkregering is conditio sine qua non voor gezond kerkelijk leven en voor ware kerkelijke eenheid — en ook voor een gezonde ontwikkeling van het volksleven.

Voorthuizen

In „Contact” van 5 maart schreef Mr Van Zwieten over het bekende besluit van de synodale kerk van Voorthuizen het volgende:

„Trouw” van zaterdag 20 februari 1960 kwam met het verrassend bericht, dat de raad van de Gereformeerde kerk te Voorthuizen heeft uitgesproken, dat, nu de synode te Utrecht de zgn. vervangingsformule heeft terzijde gesteld, zijnerzijds thans het bezwaar is weggenomen om dr H. J. Jager wederom in volle rechten als ambtsdrager in de Gereformeerde kerken te aanvaarden en dat hij van harte hoopt en bidt, dat de door hem begeerde hereniging met dr H. J. Jager in het bijzonder en met de vrijgemaakte kerken in het algemeen hem dit eerlang mogelijk zal maken.

De kerkeraad te Voorthuizen kwam tot zijn uitspraak op grond van de overweging dat door het genoemde synodebesluit het grote struikelblok is weggenomen, dat oorzaak werd van de verwijdering tussen dr Jager en de kerkeraad. De kerkeraad gaat er in zijn uitspraak van uit, „dat zowel dr Jager als de raad meenden te moeten handelen in gehoorzaamheid aan de Koning der kerk en uit liefde tot de gemeente, daarbij in het bewustzijn van eigen tekort het verschil in de beoordeling van wat in het verleden geschied is overlatende aan het oordeel van Hem, die rechtvaardig oordeelt”.

Tot zover het bericht, dat aan de lezers is voorgezet en dat ons de vrijheid verleent er iets over te schrijven. We nemen aan, dat het bericht de kern van het gehele kerkeraadstuk weergeeft.

We kunnen beginnen met te constateren, dat de terzijdestelling van de vervangingsformule geen slag in de lucht is geweest. De kerkeraad van Voorthuizen beroept zich uitdrukkelijk op deze synodale daad. Er komt derhalve beweging in de kerken, die zich in 1944 achter de synode zijn blijven stellen. Maar de kerkeraad van V. heeft nog iets meer gedaan. Hij heeft de gevolgtrekking gemaakt, dat, nu de vf. is terzijde gesteld, de rechtskracht onder het vonnis over dr Jager is komen te vervallen. Hij heeft dit niet met deze woorden gezegd — we komen er in het vervolg op terug — maar het is in de formulering begrepen. De synode van Utrecht zag met haar knappe adviseurs geen mogelijkheid dezelfde daad te verrichten. Zij heeft zich aan de veilige prestige kant gehouden, wat haar niet siert.

De kerkeraad van V. heeft hier toch blijkbaar ook iets van gevoeld.

Want, nu kom ik op de merkwaardige formulering, dat de schorsing van dr Jager is opgeheven, wordt niet ronduit gesteld. Hij spreekt slechts uit, „dat het bezwaar is weggenomen om dr Jager wederom in volle rechten als ambtsdrager in de Gereformeerde kerken te aanvaarden”.

Ik gun graag ieder de vrijheid hierover te denken, zoals hij wil, maar deze formulering doet mij denken aan de hoofdliden van Philippi, die Paulus en Silas DEDEN weten, dat zij vrijgelaten werden en in vrede konden vertrekken. Maar Paulus nam dit niet. De hoofdliden moesten zelf komen en hen uit de gevangenis leiden. Dat hebben die heidenen toen gedaan. Daarom acht ik de formulering van Voorthuizen uiterst mager.

Niet minder dan 15 jaren heeft de kerkeraad van Voorthuizen dr Jager officieel in de onmogelijkheid gesteld, zijn ambtswerk binnen de kerkelijke gemeenschap van de niet-vrijgemaakte kerken te verrichten.

Blijkens het slot van bovengenoemd bericht heeft de kerkeraad hiermede niet de minste moeite. Hij heeft naar beste weten gehandeld.

Nu sneuvelt de vf. en blijkbaar mag nu dr Jager precies hetzelfde komen belijden en vertellen, op grond waarvan hij in 1944 (of 1945?) de kerkklaan werd uitgestuurd. De vraag, of er destijds onrecht is gepleegd, kerkelijk onrecht, komt in het geheel niet ter sprake.

En moet ook maar niet ter sprake komen.

Dat is te betreuen... en een kerkeraad, die duidelijk en rechtvaardig heeft te zijn, onwaardig.

Handelingen 16 had hier goede diensten kunnen bewijzen.

Dezelfde moed om te schorsen mag toch ook aanwezig worden verondersteld bij het opheffen van de schorsing.

Gelijke gevallen dienen gelijk te worden behandeld.

Een tweede punt vraagt de aandacht. De kerkeraad van V. blijkt echt synodaal te zijn. Synodaal, hier niet gebruikt in tegenstelling tot vrijgemaakt, maar synodaal in de zin, zoals ook de vrijgemaakte kerkeraad van V. blijkt echt synodaal te zijn. Eerst afwachten, wat de synode zegt of doet, en dan overeenkomstig de richtlijnen handelen.

Wij merken dat binnen de kring der vrijgemaakte kerken aan de opvatting over de besluiten, die de synodes t.a.v. de kwestie samenspreking hebben genomen. Er zijn mensen, die zich strikt aan die richtlijnen willen houden. Van synodaal standpunt beschouwd, terecht.

Maar er is nog zo iets als een zelfstandigheid, haar eigen historie en haar eigen situatie. Daarom ben ik sinds 1944 heel wat minder synodaal geworden, zoveel minder, dat ik aan de besluiten der synodes niet zo heel veel waarde meer kan toekennen.

Op dit standpunt heb ik dan ook oneindig meer respect voor de niet vrijgemaakte kerkeraad van Almelo, die zelf de koe bij de horens pakte en daarom leiding aan de synode gaf. Zo hoort het naar gereformeerd kerkrecht en zo moet het steeds meer worden. Als de kerken hiervoor oog gaan krijgen, behoeven de praeadvisers zich veel minder druk te maken en in allerlei bochten te wringen, om nog iets over-eind te houden, zoals dit in Utrecht 1959 is gebeurd.

Want stel nu, dat een volgende synode eens zou besluiten, dat de terzijdestelling van de vf. op een vergissing berust, huppelt Voorthuizen dan weer achter haar meesteres aan en krijgt dr Jager dan weer een ander briefje thuisgestuurd?

Met deze vraag bedoel ik te demonstreren, dat Voorthuizen er niet af is, door zich achter een synodebesluit te verschuilen. De kerkeraad HAD DE MATERIE ZELF MOETEN ONDERZOEKEN EN DAAROP RECHT MOETEN DOEN. Dat is KERKEWERK. De vraag: IS ER IN 1944 TERECHT GEBONDEN, JA dan NEEN, had voor de aandacht moeten staan van de oudsten in Voorthuizen. Zij zijn de verantwoordelijke RECHTERS en als zij bedoelen een vonnis te herroepen, hadden zij dit duidelijk moeten doen.

De kerk is voor mij iets anders dan een gezelligheidsvereniging.

In en binnen de kerk moet RECHT worden gedaan en als daar een loopje mee genomen wordt, betekent dat verrotting van het gebeente.

Kerkelijk onrecht is het grievendst omdat het in de Naam van de HOOGSTE RECHTER wordt bedreven.

Maar de kerk schittert dan ook in de schoonste glans, wanneer zij fier en duidelijk begaan onrecht herstelt.

Dat is één van de niet genoemde kenmerken der kerk.

Het rechtdoen is minstens even belangrijk als de preek.

Want het meest rechtzinnig verkondigde evangelie breekt stuk, wanneer de kerkeraad verzuimt recht te doen.

Dat geldt voor alle gemeenschappen, die zich met de naam van de kerk noemen. Dat geldt voor ieder kerklid, die de daden van de kerkeraad heeft te beoordelen.

Rechtdoen en rechtspreken is een taak, een plicht van ons allemaal. En als wij het allemaal goed doen, kan een synode geen ongelukken maken. Er blijft dan heel weinig werk voor haar over.

Een dure — ik bedoel daarmee: een langdurige — synode is het klaarste bewijs, dat er aan de betrachtning van het recht bij de plaatselijke kerken iets hapert.

Voorthuizen kan ons veel leren, benevens de kosten van een generale synode.

C. V.

VAN HIER EN GINDS

Kardinaal Alfrink

De aartsbisschop van Utrecht mgr. dr B. J. Alfrink is door paus Joannes XXIII tot kardinaal benoemd.

Bernardus Johannes Alfrink is thans 59 jaar. De in Nijkerk geboren aannemerszoon gaf al op jeugdige leeftijd te kennen, dat hij priester wilde worden. Toen hij twaalf jaar was, slaagde hij als een van de besten voor het toelatingsexamen tot het Klein Seminarie te Culemborg.

Nadat hij zijn theologische studies had voltooid aan het Groot Seminarie te Zeist-Driebergen, werd hij in 1924 tot priester gewijd.

Mgr. Alfrink stond geruime tijd midden in het parochieleven. Gedurende de jaren 1930—1933 was hij kapelaan te Maarssen en ging daar

Zoekt U een verjaarscadeau?

Geef dan een gratis abonnement „OPBOUW”; op 1 april begint de nieuwe jaargang,

dus een **GOED IDEE** om het **dán** te doen ingaan.

geheel op in het praktische parochiewerk. Daarna is hij vele jaren professor in de theologie geweest aan het Groot-Seminarie Rijssenburg te Zeist-Driebergen. In 1945 volgde zijn benoeming tot hoogleraar in de godgeleerdheid aan de r.-k. universiteit te Nijmegen met de leeropdracht Hebreeuws en Oude Testament.

In 1951 moest kardinaal De Jong een belangrijk deel van zijn werk om gezondheidsredenen neerleggen. Paus Pius XII benoemde op 28 mei 1951 mgr. B. J. Alfrink tot coadjutor van het aartsbisdom en op 13 juli daaropvolgende werd hij plechtig tot bisschop gewijd.

Toen in 1955 kardinaal De Jong kwam te overlijden werd mgr. Alfrink door de paus tot aartsbisschop van Utrecht benoemd en tevens tot apostolisch administrateur. Hij is consultant van de pauselijke bijbelcommissie. Mgr. Alfrink werd in 1957 militair bisschop. Mgr. Alfrink is groot-officier in de Orde van Oranje-Nassau en groot-officier in de Orde van de Eikenkroon van Luxemburg.

Baptistengemeenten in Nederland

Uit de door de Unie van Baptisten Gemeenten in Nederland gepubliceerde statistiek van de aangesloten gemeenten per januari jl. blijkt dat thans 65 gemeenten bij de Unie zijn aangesloten (vorig jaar 62), die op 81 plaatsen kerkdiensten beleggen. Het aantal lidmaten is 8247 (vorig jaar 7934). Nieuwe gemeenten zijn ontstaan in Veendam, Kampen en IJmuiden (IJmond), terwijl de Baptistengemeente te Almelo II (Nieuwstraat) eveneens opnemings in de Unie aanvraag. In 1959 zijn het snelst gegroeid, de gemeenten Amsterdam-West-Noord, Coevorden, Emmen, Hengelo (O) en Hoogeveen. Vergeleken met de cijfers van 1 januari 1950 is de Unie deze laatste tien jaren gegroeid van 45 gemeenten tot 65 thans en van 6452 lidmaten tot 8247 thans, hetgeen een toeneming betekent van respectievelijk 45 pct gemeenten en 28 pct lidmaten.

KERKNIEUWS

Beroepen te Middelstum, kand. A. N. Hendriks te Rotterdam;
te Zuidwolde, kand. J. Geersing te Groningen.

Beroepbaar verklaard door de classis Groningen: kand. J. Geersing, Landstraat 13, Groningen, Telef. 05900 - 23195.

Preekconsent werd verleend door de classis Gouda-Leiden etc. aan stud. M. Heemskerck, 5 meiplein 84 te Leiden.

De Hoge Raad sprak onlangs uit dat ook predikanten gehouden zijn de A.O.W.-premie te betalen.

Met deze uitspraak kwam een einde aan procedures van ds B. Hennephof (oud-geref. pred. te Dordrecht) en ds D. van Houdt (geref. pred. te Uithuizermeeden).

Mr L. van Heijningen te 's-Gravenhage, die voor beide zaken beroep in cassatie instelde, betoogde dat de beide predikanten wel degelijk tegen hun wil aan het A.O.W.-verzekeringssysteem moeten deelnemen, maar de Hoge Raad otkende dat de ingebrachte bezwaren gegrond waren.

Deze uitspraak heeft, zoals zich laat verstaan, ook consequenties t.a.v. andere bezwaarschriften tegen premie-betaling A.O.W.

Eind april verschijnt als laatste deel in de bekende serie **Korte Verklaring**

Prof. Dr J. H. Kroeze :

HET BOEK JOB

Prijs f 8.75. Voor dit deel zal veel belangstelling zijn, zodat omgaande bestelling wel dringend gewenst is. Intekenaren ontvangen het boek automatisch.

Boekhandel J. Wristers, Minrebroederstr. 13, Utrecht

TE KOOP GEVRAAGD:

Honig, Gereformeerde Dogmatiek f 8.50;
Kuyper, Onze Eeredienst f 8.50;
Rutgers, Kerkelijke Adviezen, 2 dln. f 20.—;
Henry, Bijbelverklaring O. & N.Test., 9 dln. f 15.—; idem engelse editie, 6 dln. f 10.—.

Brieven onder Nr 18-36 Bur. v. d. Blad

BETALING ABONNEMENTSGELDEN

Met 1 april a.s. begint de nieuwe jaargang van „OPBOUW”. U zoudt ons een groot genoegen doen ter voorkoming van de hoge incassokosten en extra administratie het verschuldigde bedrag vóór 1 april te storten op postrekening 233117 t.n.v. Drukkerij Steenbergen, Zeist, met bijvermelding voor „OPBOUW”.

Degenen die voor een halfjaar wensen te voldoen betalen f 5.—, en degenen die voor een jaar gireren, betalen f 10.—.

Mogen we weer rekenen op Uw aller medewerking.

De Administratie.

Drukkerij Steenbergen

ZEIST - TELEFOON 03404-2452

Periodieken

Boekwerken

Handeldrukwerk

Abonnementen s.v.p. bij vooruitbetaling door storting op giroreken. 233117 t.n.v. Drukkerij Steenbergen, Zeist, met vermelding voor „Opbouw”.

Abonnementprijs: f 5.- p. halfj. - f 10.- p. jr. Studenten abonnement f 6.- per jaar.

Losse nummers 25 cent. Buitenland: f 6.25 per halfjaar - f 12.50 per jaar.

Regelprijs 20 cent per m.M.

Bij contract reductie.

ADVERTENTIE-TARIEF:

FAMILIEBERICHTEN:

Regelprijs 15 cent per m.M.

